سرمقاله

مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران
دوره سی و ششم شماره ۲۵۶ اردیبهشت سال ۱۴۰۵ (۳-۱)

روز جهانی مالاریا: حذف مالاریا در ایران، فرصت‌ها و چالش‌ها

احمدعلی عنایتی

واژه‌های کلیدی: سرمقاله، حذف مالاریا، چالش‌ها

World Malaria Day: Malaria Elimination in Iran, Opportunities and Challenges

Keywords: Editorial, Malaria Elimination, Challenges

Ahmadali Enayati

Professor and Head Department of Medical Entomology and Vector Control, School of Health, Health Sciences Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

Corresponding Author: Ahmadali Enayati - School of Health, Health Sciences Research Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran (E-mail: aenayati1372@gmail.com)

(Received April 8, 2026; Accepted May 10, 2026)

J Mazandaran Univ Med Sci 2026; 36 (256): 1-3 (Persian).

به دلیل اهمیت موضوع و بار بالای بیماری مالاریا در دنیا، سازمان جهانی بهداشت در مجمع عمومی سلامت جهانی در سال ۲۰۰۷، ۲۵ آوریل هر سال را به عنوان روز جهانی مالاریا نامگذاری کرده است. در این روز که یادآور کشف نوبلی چرخه مالاریا در بدن پشه در سال ۱۸۹۸ توسط سر رونالد راس است، دانشمندان، محققان، کارشناسان و مدیران بهداشت و درمان در کل دنیا به بحث و تبادل نظر درمورد مالاریا و راه‌های کنترل و احیانا حذف و در نهایت ریشه‌کنی آن می‌پردازند. بیماری مالاریای انسانی که به‌وسیله پنج گونه از انگل پلاسمودیوم ایجاد می‌شود هزاران سال است که رنج زیادی برای نوع بشر ایجاد می‌کند. برابر آخرین آمار سازمان جهانی بهداشت سال ۲۰۲۵، مالاریا موجب ۲۸۲ میلیون مورد بیماری منجر به ۶۱۰ هزار مورد مرگ در ۸۰ کشور در سراسر دنیا شده است(۱). این آمار نشان‌دهنده اهمیت بسیار زیاد این بیماری برای جوامع انسانی است.

تلاش‌های زیاد جهانی با محوریت سازمان جهانی بهداشت و با مشارکت سایر سازمان‌های علمی، تحقیقاتی، حمایتی و اجرایی بین‌المللی و ملی، برای مبارزه با مالاریا در کل دنیا و حذف آن در مناطقی که امکانپذیر است در حال پیگیری و اجرا می‌باشد. این تلاش‌ها در مواردی قرین موفقیت‌های چشمگیر و در مواردی به دلایلی همراه با عدم توفیق بود.

مولف مسئول: احمدعلی عنایتی– ساری: مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران **Email:** aenayati1372@gmail.com
استاد و مدیر گروه حشره شناسی پزشکی و مبارزه با ناقلین، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
تاریخ دریافت : ۱۴۰۵/۱/۱۹ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات : ۱۴۰۵/۱/۲۰ تاریخ تصویب : ۱۴۰۵/۲/۲۰

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-24]

تلاش برای مشارکت عمومی و جامعه، همراه کردن و جلب حمایت کلیه ذینفعان در سطوح ملی و بین‌المللی، تمهید امکانات مادی و معنوی مثل جلب مشارکت سازمان‌های تأمین مالی و نیز تدوین گایدلاین یکپارچه مبارزه با مالاریا، برنامه ریزی برای اجرای تشدید یافته و حداکثری کلیه روش‌های کلاسیک مبارزه با مالاریا و نیز توسعه مواد، روش‌ها و تکنیک‌های جدید مثل واکسن، دارو و حشره‌کش در کنار سایر کوشش‌ها و روش‌ها، نشان‌دهنده عزم بین‌المللی و ملی و منطقه‌ای برای کنترل بیماری می‌باشد(۲).

چنددهه مبارزه با مالاریا در ایران موجب موفقیت‌های چشمگیری شد به نحوی که موارد مالاریا از حدود پنج میلیون نفر از جمعیت ۳۰ میلیونی در ایران در حدود ۷۰ سال پیش به صفر در چهار سال پیاپی در سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۱ کاهش پیدا کرد که این موفقیت مطابق تعریف حذف بیماری از سازمان جهانی بهداشت است(۳). البته در سال‌های اخیر به دلایلی مثل پاندمی کووید ۱۹، تغییرات سیاسی در کشورهای همسایه، سیل و باران‌های موسمی و تغییرات اقلیمی و نیز مسایل فنی، موارد بیماری دوباره اوج گرفت و در مقطعی از ۱۰۰۰۰ مورد گذشت(۱). البته که این نشان‌دهنده اهمیت بسیار برنامه ریزی و پیش‌بینی و اقدامات لازم برای نگهداری حذف بیماری و ممانعت از برگشت بیماری به مناطق پاک بر اساس پروتکل‌های سازمان جهانی بهداشت(۴) و دستورالعمل‌های ملی است.

در بعد تاریخی، پیشگیری و کنترل بیماری مالاریا در اوایل قرن بیستم بر اساس بهسازی محیط و مدیریت آب‌های راکد در اطراف محل زندگی انسان‌ها به عنوان یکی از راه‌های اصلی کنترل بیماری بود. در اواسط قرن بیستم، خاصیت حشره‌کشی ددت کشف شد و سازمان جهانی بهداشت را بر آن داشت تا برنامه جاه طلبانه ریشه‌کنی مالاریا را با سمپاشی تمامی اماکن استراحت پشه آنوفل و نیز دارو درمانی با کلرکین در سال ۱۹۵۷ ظرف مدت ۶ سال انجام دهد، البته این برنامه تا سال ۱۹۶۹ ادامه پیدا کرد ولی علی‌رغم موفقیت‌هایی در برخی کشورها و مناطق، هدف ریشه‌کنی بیماری از کل دنیا اتفاق نیفتاد(۵).

کاهش حدود ۷۰ درصدی موارد مالاریا در سال ۱۴۰۴ نسبت به ۱۴۰۳ بیانگر عزم راسخ مسؤلان بهداشتی کشور برای برگشت به ریل حذف مالاریا در ایران است. در همین راستا، و بر اساس مندرجات برنامه قانونی حذف مالاریا در ایران(۶) و نیز گایدلاین مالاریای سازمان جهانی بهداشت(۱)،تمهید امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری لازم برای تحقق اهداف راهبردی اساسی ملی در این زمینه حائز اهمیت بالایی است. این استراتژی‌ها شامل کنترل ناقلین از یک سو و تشخیص و درمان بیماری از طرف دیگر می‌باشد که بر اساس مراقبت حشره‌شناسی و کنترل همه جانبه ناقلین بیماری مالاریا استوار است(۸). بسیج تمامی امکانات و جلب مشارکت همه ذینفعان درون و برون سازمانی و انجام برنامه اقدام طبق پروتکل‌های ملی و بین المللی برای نیل به هدف حذف بیماری در ایران بسیار حیاتی است. با توجه به سوابق درخشان کشور در امر مبارزه با مالاریا و فراهم بودن تعهد سیاسی، نیروی انسانی متخصص در رده‌های مختلف، برنامه ملی و حمایت‌های شرکای داخل و خارج وزارت بهداشت و نیز سازمان جهانی بهداشت، امیدواری زیادی به حذف بیماری در آینده نه چندان دور وجود دارد.

References

1. World Health Organization. World malaria report 2025: addressing the threat of antimalarial drug resistance. Geneva: World Health Organization; 2025.
2. World Health Organization. Elimination [Internet]. Geneva: World Health Organization; [cited 2026 May 1]. Available

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-24]

from: https://www. who.int/teams/global-malaria-programme/ elimination (World Health Organization).

3. Schapira A, Zaim M, Raeisi A, Ranjbar M, Kolifarhood G, Nikpour F, Amlashi M, Faraji L. History of the successful struggle against malaria in the Islamic Republic of Iran. Tehran: Neekpey. 2018:27-8.
4. World Health Organization. A framework for malaria elimination. Geneva: World Health Organization, 2017.
5. Enayati A, Hemingway J. Malaria management: past, present, and future. Annu Rev Entomol. 2010;55:569-91. PMID: 19754246.
6. Ministry of Health and Medical Education. Malaria elimination in the Islamic Republic of Iran in 2025. Tehran. 2009 [In Persian].
7. World Health Organization. WHO guidelines for malaria [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2025 [cited 2026 May 1]. Available from: https:// iris. who. int/ server/ api/core/bitstreams/26a6af2d-060c-4449-8207-1f25e63c6cc3/content.
8. Zaim, M. Enayati A, Hanafi Bojd A. A Guide to Entomological Surveillance of Malaria. Tehran. Bahman Publication. 2025. [In Persian].

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-24]